

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 80.033.2025 Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова
доктору філософських наук, доценту, в. о.
завідувача кафедри культурології Одеського
національного університету імені
І. І. Мечникова
ГОТИНЯН-ЖУРАВЛЮВІЙ
Віталії Віталіївні

ВІДГУК

офіційного опонента **Атаманюк Зої Миколаївни**, доктора філософських наук, професора, професора кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» на дисертацію **Рижик Марії на тему «Трансформація міфологічної свідомості у сучасному суспільстві (на матеріалі індійської «нової міфології»)»**», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія, галузі знань 03 Гуманітарні науки

1. Актуальність дисертаційного дослідження

У сучасному світі, незважаючи на розвиток науки й раціонального мислення, міфологічна свідомість не зникає, а трансформується відповідно до нових культурних та соціальних умов, процесів цифровізації та глобалізації. Міфологія проникає в літературу, масову культуру та філософські концепції. Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю осмислення цих трансформацій, зокрема на прикладі індійської «нової міфології», зосередженої на переосмисленні традиційних сюжетів в контексті постколоніальних змін. Недостатність ґрунтовних філософських досліджень цього явища додатково підкреслює актуальність дисертаційної роботи. У фокусі дослідження перебувають праці представників індійської «нової міфології»: Д. Паттанаїка, А. Тріпаті та К. Кане. З огляду на деколонізаційні процеси в Індії, а також зростаючий інтерес до східної філософії, звернення до їхньої творчості дає змогу простежити, як міф перетворюється на засіб формування ідентичності, інструмент освіти та міжкультурного діалогу.

Наукове осмислення цих процесів усе ще залишається недостатньо розробленим, що й зумовлює потребу у філософському аналізі даного явища.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення з текстом дисертації дозволяє констатувати, що основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні М. Рижик, є достатньо обґрунтованими й достовірними. Усі необхідні структурні елементи дослідження, а також його науковий апарат представлено на високому теоретичному й методологічному рівні.

Об'єкт дослідження – міфологічна свідомість як складова сучасної суспільної свідомості у міжкультурній перспективі та її маніфестація в індійській «новій міфології». *Предмет дослідження* – сутнісні характеристики та напрямки трансформації міфологічної свідомості в контексті індійської «нової міфології» (на прикладі творчості Д. Паттанаїка, К. Кане та А. Тріпаті).

Мета дослідження – комплексна філософська експлікація сутнісних характеристик та напрямків трансформації міфологічної свідомості у сучасному соціумі на прикладі індійської «нової міфології».

Зазначимо, що об'єкт, предмет і мета дослідження чітко узгоджені між собою як у змістовому, так і в стилістичному відношенні. Дослідниці вдалося досягти поставленої мети завдяки послідовному виконанню чітко окреслених дослідницьких завдань та застосуванню комплексної методології, яка ґрунтується на поєднанні загальнофілософських і загальнонаукових методів, теоретичних підходів сучасних українських філософів, концептуальних моделей аналітики міфу, а також теоретичних досліджень індійської цивілізації.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дисертаційного дослідження М. Рижик полягає в тому, що в ньому уперше здійснено комплексну філософську експлікацію

трансформації міфологічної свідомості в сучасному соціумі на прикладі індійської «нової міфології». Окреслено теоретико-праксеологічні контури феномена «нової міфотворчості», визначено її функції у збереженні культурної пам'яті, розвитку інноваційності та креативності. Встановлено регіональну специфіку індійської «нової міфології» та її універсальні риси в межах глобалізаційних і мультикультурних процесів. Проаналізовано рецепцію міфу в сучасному індійському гуманітарному дискурсі, здійснено герменевтичний аналіз творів Д. Паттанаїка, К. Кане, А. Трипаті, виявлено тенденції десакралізації класичних образів і модернізації сюжетів з урахуванням проблем гендеру, лідерства, освіти. Уперше систематизовано основні тенденції «нової міфології» – десакралізацію, комерціалізацію, диджиталізацію, масовізацію східної культури, а також зафіксовано зміну тлумачення ключових понять індійської філософії в умовах глобалізації.

Структура дослідження чітка, логічно викладена, відповідає меті та поставленим завданням, які були успішно вирішені. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг тексту дисертації становить 184 сторінки, з яких 150 сторінок основного тексту. Список джерел містить 163 позиції, із них 109 – джерела іноземними мовами.

У тексті дисертації відсутні порушення академічної доброчесності.

Вступ містить усі необхідні складники: обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено його об'єкт, предмет і методи, доведено його наукову новизну, розкрито практичну цінність, вказано апробацію здобутих результатів, зазначено апробацію здобутих результатів, а також кількість публікацій за темою дисертації та ін.

Розділ I дисертаційного дослідження розкриває теоретико-методологічні засади вивчення міфу в сучасному науковому дискурсі. Особливу увагу в підрозділі 1.1 приділено класифікаціям та інтерпретаціям міфу в західній та

українській наукових традиціях. Це дозволило виявити міждисциплінарний характер підходів до аналізу міфологічного мислення.

Цікавим видається підрозділ 1.2, присвячений індійській культурі: у ньому простежено специфіку її сприйняття в академічному середовищі Сходу і Заходу. Як відмічає авторка, дискурс міфології в сучасному індійському академічному просторі розвивається переважно під впливом західних концепцій. У роботі підкреслюється необхідність формування автентичних дослідницьких шкіл в Індії, здатних репрезентувати власну ідентичність, виражати локальні світоглядні особливості, індуїстську систему цінностей та враховувати мультикультурні процеси сучасності.

В підрозділі 1.3 обґрунтовано загальнофілософські та загальнонаукові методи й підходи та методологічні орієнтири, застосовані у подальшому дослідженні, серед яких праці О. Кирилюка, Ю. Бродецької, В. Готинян-Журавльової, А. Бойко, О. Погорєлова, М. Карпенко, І. Голубович, В. Менжуліна та інших сучасних українських філософів.

Розділ II дисертаційної роботи містить філософсько-гуманітарне осмислення феномену міфологічної свідомості в сучасному культурному контексті і розкриття таких понять, як «нова міфологія» та «нова міфотворчість».

У цьому розділі проаналізовано, як традиційні міфологічні структури змінюються під впливом глобалізаційних і соціокультурних зрушень. Поняття «нова міфологія» та «нова міфотворчість» розглядаються як маркери нового способу осмислення реальності, у якому поєднуються архетипи традиційної культури з сучасними практиками менеджменту, лідерства, освіти. Окрему увагу приділено також фемінізму, гендерним питанням, проблемам соціальної нерівності та ін.

У **Розділі III** проаналізовано, як сучасні індійські автори (К. Кане, А. Тріпаті та Д. Паттанаїк) трансформують міфологічну традицію на основі епосу «Рамаяна» в межах жанру «нової міфології». Зберігаючи центральні

образи та архетипи, вони переосмислюють їх крізь призму сучасних цінностей і викликів. Дослідниця робить важливі висновки щодо десакралізації давніх сюжетів, зміни ролей персонажів, а також морально-етичних орієнтирів – все це відображає адаптацію міфів до потреб сучасного суспільства.

Особливу увагу дисертантка приділила концепції «бізнес-сутри» Д. Паттанаїка, в якій індійській «новий міфолог» поєднує міфологію з корпоративною культурою. Дисертантка виявила, що подібна трансформація традиційних образів свідчить про рух від релігійного до секулярного мислення.

Розділ IV присвячено аналізу метафізичних концептів індійської філософії, таких як Атман, Параматман і джива, точніше, їх сучасної трактовці Д. Паттанаїком. Дисертантка справедливо підкреслює нерозривний зв'язок між міфом і філософією в індійській традиції, де міфологічні наративи не лише ілюструють світоглядні моделі, а й функціонують задля передачі морально-етичних засад. Дослідниця констатує, що підхід Д. Паттанаїка до трактування філософських понять, хоча і привабливий для масової аудиторії, є проблематичним із академічної точки зору.

У **Висновках** чітко представлено підсумки та результати дисертаційного дослідження, які розкривають суть поставлених завдань і створюють підґрунтя для подальшого філософського осмислення трансформації міфологічної свідомості в сучасному суспільстві. Аналіз індійської «нової міфології» дозволяє сформулювати цілісне уявлення про цей феномен, що може бути цінним для подальших досліджень.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Основні положення та результати дослідження пройшли апробацію на засіданнях кафедри філософії факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова і були представлені на *двадцяти двох* науково-практичних та наукових конференціях.

Теоретичні і практичні напрацювання дослідження знайшли відображення у чотирнадцяти публікаціях, п'ять з яких (чотири – одноосібні, одна – в співавторстві) опубліковано у фахових виданнях України.

5. Практичне значення одержаних результаті

Практична значущість результатів дисертаційного дослідження М. Рижик є безсумнівною та має широкі перспективи практичного застосування. Її результати можуть бути використані у викладанні навчальних дисциплін із соціальної філософії, релігієзнавства, культурології, етики, теорії міжкультурної комунікації для здобувачів за спеціальністю 033 Філософія, у викладанні предметів з галузі знань 03 Гуманітарні науки для всіх спеціальностей у системі вищої освіти, у розробці національних і регіональних програм у сфері культурної та гуманітарної політики.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації

Водночас, вважаємо за необхідне відмітити, що дисертація містить деякі критичні міркування і рекомендації, які потребують авторського коментування:

1. Матеріалом дослідження обрано індійську «нову міфологію», яку авторка цілком обґрунтовано порівнює з сучасними версіями нової міфотворчості у західній культурі. Приклади містяться у підрозділі 2.2 («Хроніки Нарнії» К. С. Льюїса, «Володар кілець» Дж. Р. Р. Толкіна, «Янголи і демони» Д. Брауна, «Голодні ігри» С. Коллінз, цикл книг «Персі Джексон та Олімпійці» Р. Ріордана, романи «Пісня Ахілла» й «Цирцея» М. Міллер та ін.), а також у підрозділах 3.1 та 3.2 (цикл книг Ф. Герберта «Дюна»). Проте здійсненому аналізу бракує деталізації та чітко артикульованих критеріїв порівняння. Хотілося б бачити глибокий компаративний аналіз «нової міфології» Індії та неоміфологічних процесів в інших культурах – особливо цінним виглядав би огляд неоміфологічних тенденцій у сучасній українській культурі.

2. У підрозділі 2.1 дисертантка вживає поняття «міфологічна свідомість» та «міфологічний світогляд». На наш погляд, у цьому розділі змістовне

розмежування між цими важливими для представленого дослідження поняттями проведено недостатньо послідовно.

3. На наш погляд, в розділі II доцільно було б приділити увагу трансформації аксіологічних елементів (цінностей) в межах нової міфології. Це дозволило б виразно показати вплив на суспільство «нової міфології».

4. Вважаю доцільним зауважити, що в розділі III один підрозділ (3.2) повністю присвячений «бізнес-сутрі» Д. Паттанаїка. Водночас, на мою думку, інші важливі аспекти – зокрема освітній, виховний та світоглядно-ціннісний потенціал індійської «нової міфології» – у розділі окреслені менш розгорнуто. Було б доцільно рівномірніше розподілити акценти, зважаючи на важливість освітньо-культурного виміру міфу в сучасному соціумі.

5. Дисертантка в розділі IV звертає увагу на термінологічну плутанину, присутню при трактуванні Д. Паттанаїком таких понять та категорій, як «Атман», «Параматман», «дживатман», «джива» та ряд інших. В якості поради: варто було б створити порівняльні таблиці і це додало б ясності розуміння цих понять в різних школах та в різні історичні періоди їхнього дослідження.

Висловлені коментарі і зауваження не торкаються основних положень дисертації, а кличуть до наукової дискусії. Вони не ставлять під сумнів наукову новизну, теоретичну та практичну цінність роботи, особистий внесок авторки, методологічну базу, глибину та об'єктивність проведеного дослідження та достовірність результатів.

7. Загальна оцінка дисертації

Дисертаційна робота Рижик Марії «Трансформація міфологічної свідомості у сучасному суспільстві (на матеріалі індійської «нової міфології»)» є самостійним і завершеним науковим дослідженням. Дослідження виконане на високому теоретичному, методологічному та емпіричному рівні, має комплексний і логічно обґрунтований характер, а її основні положення вирізняються науковою новизною та практичною значущістю.

Дисертація «Трансформація міфологічної свідомості у сучасному суспільстві (на матеріалі індійської «нової міфології»)» повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р., № 44 із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21 березня 2022 р., №502 від 19 травня 2023 року та №507 від 03 травня 2024. Враховуючи наведені аспекти, авторка дисертаційної роботи, **Марія Рижик**, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія у галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Офіційний опонент:

Доктор філософських наук,
професор, професор кафедри філософії,
соціології та менеджменту
соціокультурної діяльності Державного
закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

 Зоя АТАМАНЮК

Підпис засвідчую:

Проректор з наукової роботи,
доктор політичних наук, професор

Ганна МУЗИЧЕНКО

10 червня 2025 р.

